

crkva u svijetu

PRILOZI

KETTELER O STROSSMAYERU

Tom o Vereš

Glasoviti njemački biskup Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811—1877) općenito je poznat u nas i u svijetu kao najistaknutiji predstavnik katoličke društvene nauke i prakse u 19. stoljeću. Od 1848. godine kada je u mainzskoj katedrali izrekao šest zapaženih adventskih propovijedi na temu »Velika društvena pitanja današnjice« pa sve do smrti Ketteler je bio stalno zaokupljen rješavanjem teških životnih problema radničkog svijeta. Zato je s pravom nazvan »radničkim biskupom«. Papa Pijo IX. priznao je bez ustručavanja Kettelerove posebne zasluge za uspješno uključivanje Crkve u socijalna zbivanja novoga vijeka; Lav XIII. smatrao ga je glavnim pretečom svoje socijalne enciklike *Rerum Novarum* (1891), a ni Karl Marx nije mogao mimoći rezultate njegovih društvenih pothvata u radničkim sredinama u Njemačkoj.¹

¹ Ketteler je 25. srpnja 1869. održao govor pred oko 10.000 radnika u Liebfrauenheideu kod Offenbacha o »Radničkom pokretu u njegovoj težnji u odnosu na religiju i moral« (usp. *Sämtliche Werke und Briefe*, I, 2, Mainz, 1978, str. 406—428) koji je iste godine doživio četiri izdanja. Na Biskupskoj konferenciji u Fuldi iznio je 5. rujna 1869. razrađen prijedlog »Briga Crkve za tvorničke radnike« (isto, str. 429—451). Na te je pothvate Marx brzo reagirao u pismu Engelsu iz Hannovera od 25. rujna: »Ja ću u tom smislu djelovati preko Internacionale. Te psine, (npr. biskup Ketteler u Mainzu, popovi na kongresu u Düsseldorfu itd.), koketiraju, kad im se čini zgodno, s radničkim pitanjem« (usp. *Dela*, sv. 39, Beograd, 1979, str. 336). — Pod »kongresom u Düsseldorfu« misli se na 20. Katholikentag održan od 6. do 9. rujna 1869. na kojemu su o socijalnom, odnosno o radničkom problemu govorili prof. Sepp iz Münchena, prof. Schulte iz Paderborna i dr. Lieber iz Kamberga (usp. J. B. Kissling *Geschichte der deutschen Katholikentage*. Im Auftrage der Zentralkomitees für die Generalversammlungen der Katholiken Deutschlands, Bd. I, Münster, 1920, str. 413).

Međutim, mnogo je manje poznato da je Ketteler imao značajnu ulogu u obrani slobode Crkve od državne diktature tadašnjeg buržoaskog društva, dok je gotovo potpuno zaboravljena njegova uloga na I. vaticanskom saboru, osobito u raspravama o papinoj nezabludivosti i o kolegijalnom upravljanju Crkvom.

Najnovije izdanje Kettelerovih sabranih djela koje je počelo izlaziti 1977. u povodu stote obljetnice njegove smrti jamačno će omogućiti da cjelovito upoznamo mnogostruku socijalnu i eklezijalnu djelatnost znamenitog biskupa iz Majnza. Sa stanovišta naše domaće Crkve posebno valja skrenuti pozornost općinstva na treći svezak sabranih djela koji je izdan prošle godine a koji donosi sve Kettelerove napise, pisma i ostale materijale u vezi s I. vaticanskim saborom: *Schriften, Briefe und Materialien zum Vaticanum I, 1867—1875* (v. Hase-Koehler Verlag, Mainz, 1982). U tom opsežnom svesku od oko tisuću stranica nalazi se na nekoliko mjesta ime đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera s kojim je Ketteler sudjelovao u radu Sabora. Štoviše, Ketteler i Strossmayer pripadali su onoj manjini biskupâ koji su smatrali da proglašenje dogme o papinoj nepogrešivosti ne odgovara konkretnom povijesnom trenutku, iako su i oni čvrsto vjerovali da je to nedvojbeno vjerska istina. Jer, kako je napisao Strossmayer još i 1881. u okružnici o sv. Ćirilu i Metodu: »... naukom o nezabludivosti Papinoj ništa (se) novoga u Crkvi uvelo nije. (...) Nezabludivost Crkve i nezabludivost Pape jedna je te ista stvar.«² Međutim, senzacionalistička svjetovna štampa, oslanjajući se na tendenciozne izvještaje lorda Actona i na jedan krivotvoreni Strossmayerov govor, uporno je prikazivala ulogu manjine na Saboru kao proturimski bunt opozicije, a Strossmayera kao glavnog protupapinskog osporavatelja i revolucionarca, kao pobornika od Rima nezavisne narodne Crkve.

Strossmayer je u spomenutoj okružnici energično odbacio te podvale pišući nedvosmisleno jasno: »Prije nekoliko godina kolao je pod mojim imenom skoro po svem svijetu grdni neki govor, koji je oblikom i sadržajem svojim meni tako tuđ bio, ko što mi je tuđe ono mjesto u južnoj Americi, u kom je zabludjeli neki svećenik skrušeno priznao, da je meni taj govor podmetnuo, ponudio mi po rukama svoga ispovjednika svaku zadovoljštinu. Premda je taj govor očevidne i nedvojbene znakove nosio, da je podmetnut, ipak se je mnogi njim smutio ne znajući valjda, da se moji kakvi takvi govori čuvaju u javnim hraništima, do kojih pristup nije lagan. Premda je, velim, tomu tako, drago mi je, da i ovom prilikom pred cijelim svijetom ispovjediti mogu, da bih volio stoput, da mi desnica usahne, a jezik se u ustima ukoči, nego da i jednu samo izreku grdnoga govora, komu se je ime moje nametnulo, proslavimo ili napišem. Ja se u tome, ko i u svem ostalom, držim svetih slavenskih apostola, pak ću, ako mi se Bog smiluje, onu vjeru i onu ljubav, koju su u srcu svom prama svetoj stolici i narodu slavenskomu gojili, pred prestolje božje čistu i neokaljanu donijeti, ...«³

² Prema: Tade Smičiklas, *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, JAZU, Zagreb, 1906, str. 436.

³ Isto, str. 430—431.

No Kettelerovo svjedočenje o Strossmayeru osobito je zanimljivo radi toga što predstavlja prvu reakciju, koliko znam, na zlonamjerne glasine što ih je svjetski tisak širio o Strossmayeru. Kettelerova reakcija može se smatrati potpunó vjerodostojnom tim više što je sa Strossmayerom pripadao ne samo saborskoj manjini, nego i najužem krugu od desetak intimnih sumišljenika koji su se sastajali više puta tjedno u rimskom domu bečkog nadbiskupa Rauschera te raspravljali i dogovarali se o stavovima što su ih na Saboru zastupali.⁴

Pogledajmo, dakle, Kettelerova pisma i napise u kojima se osvrće na sporne Strossmayerove nastupe na I. vatikanskom saboru.

1. Prvi tekst nalazi se u pismu Franzu Christophu I. Moufangu, regensu bogoslovnog sjemeništa u Mainzu, pisanom 31. siječnja 1870. u Rimu, tj. tjedan dana poslije Strossmayerova govora o nacrtu konstitucije *De Episcopis* (O biskupima) i mjesec dana poslije govora o nacrtu konstitucije *De doctrina catholica* (O katoličkoj nauci). Ketteler piše:

»Rado bih vam, kao i cijeloj biskupiji, priopćio mnogo toga o brojnim neistinitim vijestima koje dolaze odavde, kad ne bi u svakom pogledu predstavljalo zapreku pitanje kako daleko ide obveza na tajnu. Može se kazati u punoj istini da su priopćenja 'Općih novina' i svih ostalih njihovih duhovnih srodnika s 2/3 čiste laži, a s 1/3 potpuno zlonamjerno izvrtanje. Konkretno, uopće nema govora o onakvoj opoziciji kakvom se ona dnevno prikazuje u tim novinama. Postoji, dakako, duboka i dalekosežna različitost mišljenja u pogledu proglašenja nepogrešivosti. Neka nam Bog pomogne da je nadvladamo na način kako on hoće. Neizmjerne je velika razlika smatrati nešto istinitim osobno, dragovoljno i radosno, odnosno naložiti to cijeloj Crkvi kao obvezu vjerovanja pod prokletstvom osude i tako biti, možda, uzrokom propasti mnogih duša. (...) Ali bez obzira na to pitanje, razlika u mišljenjima, koja stvarno postoji, beskrajno se razlikuje od duha opozicije koji nam se pripisuje. Tako je npr. gotovo sve izmišljeno što se u novinama do sada pisalo o STROSSMAYEROVIM govorima. Iako ne mogu ulaziti u sadržaj njegovih govora, ipak mogu vas uvjeriti da nije govorio o isusovcima, niti je držao govor o decentralizaciji, te da je sve svoje misli iznio u duhu punom poštovanja i ljubavi prema sv. Ocu, kakav je uopće samo moguć. Ti oduševljeni hvalitelji njegovih govora u lošim listovima bili bi uistinu zanimili kad bi same te govore imali pred očima. Općenito gotovo svi govori odlikuju se, s jedne strane, najvećom umjerenošću, najdubljim poštovanjem prema vrhovnom poglavaru Crkve, pravim biskupskim bratskim osjećajem, a s druge strane najvećom otvorenošću, iskrenošću i istinoljubivošću kakva je samo moguća.«⁵

⁴ Osim trojice spomenutih biskupa u taj krug su spadali: kardinal Schwarzenberg iz Praga, Haynald iz Kaloče, Dupanloup, Darboy i Ginoulhiac iz Francuske, Clifford iz Engleske, Moriarty iz Irske, Kenrick iz St. Louisa u SAD i Conolly iz Halifaxa u Kanadi (usp. Roger Aubert, *Vaticanum I*, Mainz, 1965, str. 144).

⁵ Usp. *Sämtliche Werke und Briefe*, I, 3, str. 250—251. — Augsbuřske novine *Allgemeine Zeitung* bile su najznačajniji njemački dnevnik nacionalno-liberalnog usmjerenja. Osnovao ih je J. F. Cotta 1798. u Tübingenu.

2. Slijedeći Kettelerov tekst u kojemu se spominje Strossmayerovo ime jest *Izjava* od 19. veljače 1870. protiv brzojava lorda Actona objavljenog u *Općim novinama*. Ovaj tekst je značajan radi toga jer otkriva dva glavna režisera koncilskih nesuglasica i sukoba oko papine nezabludivosti: Münchenskog teologa Ignaza von Döllingera i njegova učenika lorda Actona. Ketteler najprije doslovno citira Actonov brzojav iz Rima od 13. veljače u kojemu se Strossmayer zajedno s većinom njemačkih biskupa neistinito prikazuje kao sumišljenik Döllingerovih stavova protiv papine nezabludivosti. Taj dio brzojava glasi:

»Rim 13. veljače. Sabor njemačkih biskupa odbio je prijedlog koji potječe od dva rajnska crkvena dostojanstvenika da se donese zajednička izjava protiv DÖLLINGEROVE rasprave o nepogrešivosti. Tome su se osobito usprotivili HEFELE, EBERHARD, HAYNALD, STROSSMAYER, FÖRSTER, koji su izjavili da DÖLLINGER, izuzmu li se pojedini dokazi, u biti pitanja zastupa gledište većine njemačkih biskupa. (. . .)«⁶

U ovim dvjema rečenicama Actonova brzojava Ketteler otkriva četiri neistine i jedan bezobziran sustav obmanjivanja javnosti kojemu je svrha razbijanje jedinstva Crkve:

»Nije istina, dakle, da su dva rajnska crkvena dostojanstvenika iznijela prijedlog da se donese izjava protiv DÖLLINGERA; također je stoga neistinito da je taj prijedlog bio odbijen; nije istina da je bila održana neka rasprava s jakom opozicijom, kako se ovdje prikazuje. Potpuno je neistinita i skroz izmišljena tvrdnja da su biskupi kojih se imena u brzojavu navode rekli da DÖLLINGER u biti pitanja zastupa gledište većine njemačkih biskupa. (. . .)

Kakvo li je to neopisivo nepoštenje unositi u jedan takav sustav pun varki i prijevara najiskrenije razgovore što se ovdje među nama vode i potkrepljivati ih očitim izmišljotinama! No upravo takva su i 'Rimska pisma o Koncilu' objavljujvana u istim novinama. Tu se ne radi o pojedinačnoj zabludi, nego o sistemu koji prisluškuje svakojake vijesti da bi ih zatim po propisanoj tendenciji upotrijebio za obmanjivanja njemačkog općinstva.«⁷

3. U trećem tekstu koji nosi naslov *Neistine Rimskih pisama o Koncilu u Općim novinama* (od 5. ožujka 1870.) Ketteler dalje razotkriva taj sistem obmanjivanja koji, po njegovu mišljenju, predstavlja spregu raznih

⁶ *Isto*, str. 267. — Carl Joseph von Hefele (1809—1893) bio je učenik J. A. Möhlera, biskup Rottenburga, autor pozamašne povijesti crkvenih sabora; Matthias Eberhard (1815—1876), biskup Trieria; Lajos Haynald (1816—1891), biskup Kaloče i Bača; Heinrich Förster (1799—1881), biskup Breslaua. — Ignaz von Döllinger (1799—1890), profesor povijesti Crkve u Münchenu, ekskomuniciran 1871, ali nije prešao na starokatolicizam; John E. E. Dalberg-Acton (1834—1902), engleski povjesničar, član Parlamenta, urednik časopisa *Rambler*. — Pod »dva rajnska crkvena dostojanstvenika« misli se na Kettelera i kolnskog nadbiskupa P. Melchersa.

⁷ *Isto*, str. 268—269. — *Rimska pisma o Koncilu* izlazila su od 17. prosinca 1869. do 29. srpnja 1870. u *Allgemeine Zeitung*. Iste godine izdana su kao brošura u Münchenu pod pseudonimom »Quirinus«. Autori su im Döllinger i Acton.

protukatoličkih sila novovjekovnog svijeta: racionalizma, liberalizma, slobodnog zidarstva i raznih političkih režima. Strossmayer se spominje u drugom dijelu napisa kao jedan od rijetkih biskupa koji je, prema Actonu, odlučno ustao u obranu »ekumenskog obilježja Firentinskog sabora« protiv većine njemačkih biskupa i Döllingera.⁸ No, prema Ketteleru, ta je vijest također izmišljena i sastavni je dio one taktike koja želi razjediniti Crkvu umjetnim podvajanjem biskupa:

»Riječ je uzeo preuzvišeni biskup HEFELE da bi iznio gledište kako on u suprotnosti s DÖLLINGEROM smatra nepovredivim ekumensko obilježje Firentinskog sabora, a svi su se biskupi složili s njim ili izričito ili šutke. Da li je tom prilikom također govorio preuzvišeni biskup STROSSMAYER, ne znam. Dopisnik je, dakle, nesposoban izvijestiti istinito i o onome što je istina.«⁹

4. Strossmayer je na 63. generalnoj kongregaciji 2. lipnja 1870. na kojoj se raspravljalo o konstituciji *De Ecclesia Christi* (O Kristovoj Crkvi) održao prilično opširan govor o papinoj nezabludivosti, odnosno o neprikladnosti njezina proglašenja dogmom u konkretnim povijesnim prilikama.¹⁰ Zanimljivo je da Ketteler nije unio u svoju bilježnicu nikakvu primjedbu u vezi s tim govorom — s čijim se sadržajem kao pripadnik manjine nesumnjivo slagao — nego je samo naveo imena biskupa koji su govorili toga dana: »VANCSA — MOULINENSIS(!) — STROSSMEIER(!) — CHARTRES — SALSANO(!).«¹¹

5. Pošto je Koncil u mjesecu srpnju izglasao dogmu o papinoj nezabludivosti i pošto su je biskupi manjine njemačkog jezičnog područja prihvatili, lord Acton je razočaran njihovim postupkom objavio jednu brošuru u kojoj ih je napao zbog izdajstva prvotnih stavova. Ketteler je opet ustao u obranu manjine, jer Acton je nastavio širiti uvijek nove i sve teže dezinformacije o tome kako su npr. biskupi manjine već odavno proglasili ništetnim i nevažećim i dogmu i Koncil, ako se izglasa papina nezabludivost. Štoviše, Acton je u prilog svoje tvrdnje izričito spomenuo imena nekih biskupa, među kojima Strossmayerovo, Kettelerovo i drugih:

»No manjina je odavno izjavila da su dogma, koja će se definirati na taj način, i Koncil, koji će je definirati na taj način, ništeni i nevažeći. (...)

Takvu sliku o vatikanskom koncilu i njegovu djelu dobivamo od ljudi kao što su SCHWARZENBERG, RAUSCHER, DUPANLOUP, HAYNALD,

⁸ Isto, str. 465. — Döllinger je smatrao nezakonitim premještanje crkvenog sabora iz Bazela u Ferraru i Firenzu. — Ovdje vidimo kako taktika podvajanja biskupa poprima uvijek nove, nepredvidive oblike: dok je Strossmayer u prethodnom tekstu Actona bio neistinito stavljen na stranu Döllingera, ovdje se neistinito suprotstavlja Döllingeru.

⁹ Isto, str. 466.

¹⁰ Govor donosi na izvornom latinskom jeziku i u prijevodu na hrvatski: Dr. Janko Oberški, *Strossmayerovi govori na vatikanskom koncilu*, Zagreb, MCMXXIX, str. 90—116.

¹¹ Isto, str. 634. — János Vancsa (1820—1892), biskup u Szamos Ujváru; Moulinensis = Pierre-S.-L.-M. Marquis de Dreux-Brézé (1811—1893), biskup Moulinsa; Louis-Eugène Regnault (1800—1889), biskup Chartresa; Tommaso Michele Salzano (1807—1890), dominikanac, titularni biskup Edesse.

KETTELER, CLIFFORD, PURCELL, CONNOLLY, DARBOY, HEFELE, STROSSMAYER i KENRICK. Tako sudi o sebi Koncil kroz usta svojih najsposobnijih članova. Oni to prikazuju kao urotu protiv Božje istine i prava. Oni izjavljuju da apostoli nisu naučavali nove dogme niti su oci vjerovali u njih, da su to zablude koje upropašćuju duše, u suprotnosti s izvornom naukom Crkve, utemeljene na prevari, sramota za katolike. (. . .)¹²

Na te Actonove tvrdnje Ketteler odlučno odgovara da nijedan član manjine nije nikada nešto slično izjavio:

»Budući da se moje ime ovdje navodi među imenima onih biskupa koji su, navodno, opisali Koncil kao 'urotu protiv Božje istine i prava', koji su tobože ustvrdili da 'apostoli nisu naučavali nove dogme niti su oci vjerovali u njih', da su to 'zablude koje upropašćuju duše, u suprotnosti s izvornom naukom Crkve, utemeljene na prevari, sramota za katolike', protiv toga izjavljujem ponajprije da je lord ACTON ovdje na nečuvan način izrekao neistinu stavljajući mi u usta slične izjave; ali isto tako izjavljujem da takve izjave nisam čuo ni od ostalih članova takozvane manjine i da ne bih pripadao nijednom skupu na kojemu bi se nesmetano mogle iznositi takve izjave.«¹³

6. I napokon, Ketteler se u dva pisma osvrnuo na poznati krivotvoreni Strossmayerov govor o papinoj nezabludivosti. Govor je izrečen u izvornom obliku 2. lipnja 1870., a njegov falsificirani dvojniki — kojega je autor neki južnoamerički svećenik-otpadnik Escudero — počeo je kružiti svijetom 1871. godine, postavši kamen smutnje za vjernike a oružje za nevjernike i krivovjernike. Taj falsifikat je nanio znatne štete imenu i ugledu dakovačkog biskupa. Ketteler je bio među prvima koji je ustao na obranu svoga prijatelja i sumišljenika na Koncilu. U pismu od 6. veljače 1873. Johannu Georgu Gruberu, svećeniku u Konstanzi, piše sljedeće:

»Velečasni gospodine!

Iako sam upravo poslao brzojav, ne mogu propustiti a da ne dodam pismeno još nekoliko riječi. Govor što ste ga poslali mome kapelanu najdrzovitije je djelo laži što sam ga ikada imao pred očima. Ja sam s najvećom pažnjom slušao sve govore koji su bili održani na Koncilu. Osim toga, sastajao sam se s biskupom STROSSMEYEROM(!) veoma često na privatnim skupovima biskupâ. Međutim, ni na saborskim zasjedanjima, ni na tim privatnim skupovima nisam nikada čuo nijednu riječ iz njegovih usta koja bi makar izdaleka bila slična sadržaju toga govora. Čuo sam ga kako je često i mnogo govorio o papinom primatu, ali nikada drugačije nego s najdubljim poštovanjem prema toj uredbi

¹² Isto, str. 827. — Friedrich kard. Schwarzenberg (1809—1885), nadbiskup Praga; Joseph kard. Rauscher (1797—1875), nadbiskup Beča; Félix A.-Ph. Dupanloup (1802—1878), biskup Orléansa; William J.-H. Clifford (1823—1893), biskup Cliftona; John B. Purcell (1800—1883), nadbiskup Cincinnatija; Thomas Connolly (1815—1876), kapucin, nadbiskup Halifaxa; Georges Darboy (1813—1871), nadbiskup Pariza; Peter R. Kenrick (1806—1896), prvi nadbiskup St. Louisa.

¹³ Isto, str. 827—828.

Crkve. Uvjeren sam da će biskup STROSSMEYER s najvećim gnušanjem odbaciti od sebe sve te misli koje mu se u tom govoru grdanim krivotvorenjem stavljaju u usta.

S kakvom se drzovitom namjerom ovdje iznosi neistina može se vidjeti i iz toga da su sve ovdje ispričane upadice čiste izmišljotine. Kako li mora biti ogavna svrha koja pribjegava tako nedostojnim sredstvima! Čestiti katolički građani KONSTANZA zacijelo neće dopustiti da ih zavedu takvi obmanjivači.

Opunomoćujem vas da ovo moje priopćenje upotrijebite u svrhe koje smatrate zgodnim. — Odani vam

† Wilhelm Emmanuel«⁴⁴

7. Međutim, čestiti katolički građani Konstanza ipak su ponovno bili izloženi teškim zavodničkim kušnjama pomoću Strossmayerova krivotvore-nog govora. Starokatolici su, naime, 9. veljače 1873. u Konstanzu priredili veliki skup u staroj koncilskoj dvorani, razdijelili su prisutnima Strossmayerov falsificirani govor, a vodeći starokatolički govornik dr. Friedrich upotrijebio ga je da napadne dogmu o papinoj nezabludivosti. Na te se događaje osvrće Ketteler u pismu od 4. ožujka 1873. te ukratko primjećuje:

»Počelo je time da se dijelio jedan potpuno izmišljeni govor STROSSMAYERA koji je u dvije godine već triput bio proglašen lažnim, a zatim se toj neistini priključio svojim govorom dr. FRIEDRICH nado-vezujući na nju cijeli niz drugih neistina.«⁴⁵

Da li se Ketteler također u nekim drugim pismima i raspravama doticao Strossmayerovih govora na Koncilu i njegovih protuslovnih odjeka u svijetu, nije nam poznato. To će se pitanje moći riješiti tek kada budu cjelovito objelodanjena Kettelerova sabrana djela. U svakom slučaju Kettelerovo svjedočanstvo o Strossmayerovim nastupima na Saboru ima izuzetno značenje, jer potječe od velikog prijatelja i intimnog sumišljenika koji je izvrsno poznao kako genezu, kontekst i motive tih govora u pripremljenoj fazi, tako i njihov autentični smisao u izgovorenom obliku.

Danas se, kako je poznato, malo tko u svijetu još služi Strossmayerovim nastupima na Koncilu i njegovim krivotvorenim govorom za borbu protiv katoličke Crkve, kako su svojevrjeme činili teolog Döllinger, diplomat Acton, starokatolici i njihovi sljedbenici. Autentična povijesna znanost i istinoljubiva publicistika pišu već odavno o Strossmayeru onako kako je odmah od početka pisao radnički biskup iz Mainza Ketteler.

⁴⁴ Isto, str. 969—970. — Da je Ketteler doista pažljivo slušao govore na Koncilu vidi se iz njegova dnevnika koji je objelodanjen u ovome svesku (str. 621—644). — O sastancima biskupa manjine vidi: K. Schatz, *Kirchenbild und päpstliche Unfehlbarkeit bei den deutschsprachigen Minoritätsbischofen auf dem I. Vaticanum*, Roma 1975, str. 8. i sl. — O Strossmayerovu sudjelovanju na Koncilu: A. Suljak, *Il vescovo G. G. Strossmayer e il Concilio Vaticano I*, Theol. Diss., Roma, 1971.

⁴⁵ Isto, I, 4, str. 312. — Johannes Friedrich (1836—1917), učenik Döllingera, profesor povijesti Crkve u Münchenu, vodeća osoba starokatolicizma.

Možda jedinu neshvatljivu iznimku predstavlja u tom pogledu upravo Strossmayerova domovina, Hrvatska, u kojoj se osobito poslije rata uvijek iznova javljaju atavistički pokušaji obnavljanja starih neistina o Strossmayeru kao protupapinskom buntovniku, kao branitelju slobode hrvatskog naroda kroz borbu protiv »rimske katoličke crkve«¹⁶ i tome slično. Pri tom se namjerno prešućuje ono što je Strossmayer sasvim jasno napisao u jesen svoga života u povodu 50. godišnjice svoga biskupskog jubileja: »To se sve radi i razglašuje samo radi toga, da se sv. mati crkva ljudima omrazi. Ja sam sveudilj ljubio sv. mater crkvu i sada ju jednako ljubim. (...) Uslijed toga ljubio sam iskreno sv. oca Pija IX. i poštivao sam ga kao vidljiva glavara crkve božje, kao namjestnika Kristova, kao nepogrešivoga nadpastira crkve. *Nikada nisam govorio ni proti njemu, ni proti rimskoj crkvi.*«¹⁷

KETTELER ÜBER STROSSMAYER

Zusammenfassung

Im letzten Band der sämtlichen Werken des bekannten Arbeiterbischofs aus Mainz W. E. Ketteler's, der die Schriften, Briefe und Materialien zum Vaticanum I enthält (Abt. I, Bd. 3; v. Hase-Koehler Verlag, Mainz, 1982), finden sich mehrere Stellen, in denen Ketteler den kroatischen Bischof von Đakovo J. J. Strossmayer (1815—1905) von boshaften anti-römischen Verleumdungen verteidigt. »So ist z. B. ziemlich Alles rein erlogen, was bisher von den Reden Strossmayers in den Zeitungen gestanden hat«, schreibt er aus Rom an Moufang in Mainz während des Konzils. Die verfälschte Rede Strossmayers über die päpstliche Unfehlbarkeit ist, nach Ketteler, »das frechste Lügenwerk, (...). Ich habe ihn oft und viel über den Primat des Papstes sprechen hören, aber nie anders als mit tiefer Ehrfuhr vor dieser Einrichtung der Kirche«, so schreibt er nach dem Konzil.

Im vorliegenden Beitrag bringt der Autor alle Texten von Ketteler, die sich im genannten Band auf Strossmayer beziehen.

¹⁶ Usp. *Studentski list* od 13. travnja 1983, str. 7, koji donosi predavanje jedne visokopoložene političke ličnosti u studentskom kulturnom centru u Zagrebu. Slične teze ponavljale su se odavno i često u novinama, časopisima itd. (npr. u *Vjesniku* od 4. i 24. veljače 1952, 22. ožujka 1983, ...).

¹⁷ U pismu od 3. travnja 1900. župniku Žiškara; nav. prema: *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-đakovački i sriemski, god. 1850—1900*, Zagreb, 1900—1904, str. 297. — Potertano u knjizi.